

aMAKTABGACHA YOSH BOLALARGA CHET TILINI O'RGATISHDA O'YIN METODLARINING O'RNI

Matqosimova Mohira Erkinbek qizi

ADCHTI, Nemis tili nazariyasi va amaliyoti Kafedrası o'qituvchisi

Mohiraqina@gmail.com

Sultonaliyeva Mushtariy Ergashali qizi

*ADCHTI, Ingliz filalogiyasi o'qitish metodikasi, Tarjimashunoslik fakulteti
talabasi*

Sultonaliyevamushtariybonu@gmail.com

Annotatsiya: Maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarga chet tilini o'rgatishda o'yin metodlarining o'rni va ahamiyati yoritilgan. Turli xil o'yin turlari, ularning o'quvchilarga ta'siri hamda o'qituvchi roliga to'xtalib o'tilgan. Tadqiqotda o'yin metodlarining bolalarning psixologik va til o'zlashtirish xususiyatlariga qanday ta'sir ko'rsatishi tahlil qilingan va amaliy tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar; maktabgacha yosh, chet tili, o'yin metodlari, leksik o'yinlar, harakatli o'yinlar, rol o'yinlari, motivatsiya, til o'rganish, pedagogika, ta'lim texnologiyalari

O'yin maktabgacha yoshdagi bolalarning yetakchi faoliyatidir. O'yin bu bolani o'zini va atrofidagi dunyoni o'rganishga undashning tabiiy usuli hisoblanadi. Shunday ekan bolaga chet tili o'rgatishda ham bu usul samarali hisoblanadi. Bolaga o'rgatgan har bir mavzuga oid o'yinlar bilan so'zlarni eslab qolish va esga tushirishga, darsni qiziqarli tashkil etishga hamda bolani bolaligidan ayirmagan holda o'z maqsadimizga erishish imkonini beradi. «Show me», «Give me», «Last Man Standing», «Famous», «Broken phone» kabi o'yinlar orqali bola

atrofidagi predmedlarni qanday nomlanishini osongina eslab qoladi, o'zini til muhitida xis qila boshlaydi va shu tilda fikrlab, qaror qabul qilishi osonlashib, o'ziga bo'lgan ishonchi oshib boradi. Odatiy takrorlash usulidan farqli ravishda o'yin usulida bola zerikib qolmaydi. Bolaga hozirgi zamon til o'rgatish talablariga mutanosib ravishda so'zlarni tinglab tushunish, to'g'ri talaffuz qilis va gap tuzilishini koidalarsiz soddagina ko'nikmalar hosil qilish yo'li bilan o'rgatishimiz mumkin. Har bir o'yinning o'ziga xos xususiyatlari va o'yin qoidalari mavjud. Masalan: «Show me» o'yinini o'ynashda bizga rasmlar kerak bo'ladi. Rasmlarni xona devorlari bo'ylab joylashtramiz (rasmlar ko'zga ko'rinarli xajmda bo'lishiga e'tibor bering). Bolalarga biror rasmdagi narsaning inglizcha nomini aytganimizda bolalar yugurib borib shu rasmni ko'rsatishlari kerak bo'ladi. Kim birinchi bo'lib ko'rsatganini ballar bilan belgilab boramiz va o'yin oxirida esa eng ko'p bal to'plagan ishtirokchi g'olb bo'ladi. «Give me» o'yinida esa o'yinchoqlardan foydalanamiz. Bolalar ikki guruhga bo'linishadi va ulardan 10-15 qadam uzoqlikdagi stolga o'yinchoqlarni teramiz. Har bir guruxdan bittadan ishtirokchi o'yinchoqlardan birini nomini aytganimizda (Give me ball! Give me spoon! kabi) stol oldiga kelib shu narsani bizga olib beradi. Qaysi ishtirokchi topshiriqni birinchi bo'lib bajarsa, o'z joyiga bir bal bilan qaytadi. O'yin oxirida ballar xisoblanib eng ko'p bal to'plagan jamoa g'olib bo'ladi. «Lats Man Standing» (oxirgi qolgan odam): Bizga koptokcha kerak bo'ladi. Bolalar doira shaklida turib olishlari kerak. Biror mavzu tanlab olinadi va bolalar shu mavzuga oid so'zlarni eslay boshlaydi. Masalan «Food» mavzusini oladigan bo'lsak, biror o'quvchiga to'pni uloqtirish orqali o'yin boshlanadi. O'sha o'quvchi mavzuga oid inglizcha so'z aytadi va to'pni keyingi o'quvchiga uloqtiradi. To'pni qabul qilgan har bir o'quvchi shu mavzuga oid so'z aytishi kerak bo'ladi. Agar ular aytilgan so'zni qayta aytsa, yoki so'z topa olmasa, ular o'yindan chiqadi. Yuqoridagi o'yinlar orqali bola xotirasi bilan ishlasak «Broken phone» orqali esa eshitish va to'g'ri talaffuz qilish qobiliyatlarini o'stirishimiz mumkin. Bu o'yinni o'ynash uchun

bolalar yumaloq stol atrofiga o'tirib olishadi va o'qituvchi bir bola qulog'iga bir inglizcha so'zni aytadi, o'quvchilar eshitgan so'zlarini bir-boshining qulog'iga galma-gal aytishadi. So'ng eng so'nggi ishtirokchidan boshlab eshitgan so'zini birma bir aytishadi. Kimdan xatolik boshlangan bo'lsa, shu ishtirokchi o'yinni tark etadi. Oxirida qolgan ishtirokchi g'olib deb topiladi. «Famous» o'yini yordamida esa grammatika va so'z qurilishini mustahkamlashimiz mumkin bo'ladi. Bu o'yinni o'ynash uchun bizga mavzuga doir kartochkalar kerak bo'ladi. Bu o'yinning maqsadi "Wh"-so'roq shaklini faollashtirish. Buning uchun bir o'yinchi tanlanadi yoki xohishi bilin chiqadi. O'quvchi kartochkalardan birini tanlaydi va unda yozilgan so'z "famous" ning nomi yoziladi (masalan doctor, teacher yoki flower istalgan inglizcha so'z) Qolgan o'yinchilar esa "Wh"- so'roq shaklida famous ning shaxsiyatiga tegishli har xil savol berishi kerak. Savol-javoblarga asoslanib "famous" ning nomini topgan o'quvchi "famous" ni o'rnini egallaydi. Bu o'yinlarning barchasi bolani fikrlashga, qaror qabul qilishga va chet tiliga bo'lgan qiziqishlarini oshirishga xizmat qiladi. Bolaga grammatikani o'rgatishda tayyor gaplardan foydalanish o'z samarasini beradi. Bunda esa «Welcome» o'yinidan foydalanishimiz mumkin. «Welcome» o'yinida ma'lum mavzuga oid dialoglardan foydalanib o'quvchilarga rollarni bo'lib beramiz va sahna ko'rinishi tashkil kilamiz. Bunda bilan bolalar "to be", "can", "may", "how many" mavzularini yaxshi o'zlashtirishlariga yordam bera olamiz.

Albatta bu o'yinlarni bolalarning yoshiga, darsning mavzu va maqsadidan kelib chiqib tanlab olamiz. O'yinni har safar darsning boshqa qismlarida tashkillashtirishimiz mumkin. Darsning boshida, o'rtasida yoki so'ngida. Masalan, darsning boshlanishida o'yin o'ynash bolalarni til muhitiga olib kirsam, darsning

o'rtasida o'ynalgan o'yin dars jarayoniga yanada jo'shqinlik beradi, bundan tashqari darsning so'ngi daqiqalarida o'ynab olingan bilimlarni mustahkamlashning samarali usulidir. Albatta o'yin yakunida bolalarni rag'batlantirishni unitmaslik kerak. Shunda bolalar yanada qiziqish bilan faol

ishtirok etadilar. . Chet tili mashg‘ulotlarini o‘tkazishning o‘yin shakli til ko‘nikmalarini va nutq qobiliyatlarini o‘zlashtirish uchun qulay sharoit yaratadi .O‘yin faoliyatidagi bolalarning o‘z imkoniyatlariga ishonch ortadi va chet tilida nutq uchun turtki bo‘ladi.Chet tilini o‘qitish o‘yin faoliyati ta‘lim faoliyati bilan chambarchas bog‘liqdir.Maktabgacha ta‘lim yoshdagi bolalarga chet tilini o‘qilishda quyidagi o‘yinlarni tavsiya qilishimiz mumkin.

1.Rolli o‘yinlar 2. Raqobatlashib o‘yinlar.

3. Musiqaviy o‘yinlar. 4. Ijodiy o‘yinlar.

Rolli oyin-bog‘cha yoshidagi bolalarning yetakchi faoliyatidir.Rolli o‘yin mazkur yosh davridagi bolalarning eng muhim faoliyati bo‘lib,ular bunday o‘yinda go‘yo katta yoshdagi odamlarning barcha vazifalari va ishlarini amalda bevosita bajaradilar.Shu boisdan o‘yin faoliyati uchun maxsus yaratiladigan sharoitlardan ijtimoiy muhitvoqealari,oilaviy turmush hodisalari,shaxslararo munosabatlarni umumlashtirilgan holda aks ettirishga harakat qiladilar.Bolalar kattalarning turmush tarzi,his-tuyg‘u,o‘zaro muomala va muloqotlarining xususiyatlarini,o‘ziga va o‘zgalarga,atrof-muhitga munosabatlarini yaqqol voqealik tarzida ijro etishi uchun turli o‘yinchoqlardan,shuningdek,ularning vasifasini o‘tovchi narsalardan ham foydalaniladi.Ammo shuni ham alohida ta‘kidlash joizki,ijtimoiy va maishiy voqelikning barcha jabhalarini qamrab oladigan rolli o‘yin ularda birdanidan emas,balki turmush tajribasining orttishi,tasavvur obrazlarining kengayishi natijasida vujudga keladi,mohiyati va mazmuni jihatidan oddiydan murakkabga qarab takomillashib boradi.Rolli o‘yin faoliyatini vujudga keltiruvchi eng zarur omillardan biri bolada o‘z xatti-harakatlarini kattalar bilan solishtirish,undan nusxa olish,aynan unga o‘xshatish tuyg‘usining mavjudligidir.Xuddi shu sababli kattalar va ularning xatti-harakatlari bolaning ham tashki,ham ichki ibrat namunasi bo‘ladi va kattalar uning xulq-atvori,yurish-turishining ham ob‘ekti,ham sub‘ekti hisoblanadi Bolaning ongida uni qurshab turgan voqealik to‘g‘risidagi xilma-xil

o'yin faoliyatini takomillashtiradigan sharoitlar tadqiq qilgan N.M Aksarning ta'kidlashicha, o'yin o'z-o'zidan vujudga kelmaydi, buning uchun kamida uchta sharoit bo'lishi lozim:

A) tassurotlar tarkib topishi

B) Har xil ko'rinishdagi o'yinchoqlar va tarbiyaviy ta'sir vositalarining muhayyoyiligi;

V) Bolalarning kattalar bilan tez-tez muomala va muloqotga kirishuvi. Bunda kattalarning bolaga bevosita ta'sir ko'rsatish uslubi hal qiluvchi rol o'ynaydi.

D.B. Elkonin o'z tadqiqotida rol o'yinning syujeti bilan bir qatorda, uning mazmuni ham mavjud ekanini yozadi. Uning fikricha o'yinda bola kattalar faoliyatining asosiy jihatini aniqroq aks ettirishi o'yinning mazmunini tashkil qiladi. A.P. Usovaning tadqiqotlarida ta'kidlanishicha, rol o'yin ishtirokchilarining safi yosh ulg'ayishiga qarab, jinsiy tofovutlaiga binoan kengayib boradi:

a) uch yoshli bolalar 2-3 tadan guruhga birlashib, 3-5 daqiqa birga o'ynay oladilar;

b) 4-5 yoshlilar guruhi 2-3 tadan ishtirokchidan iborat bo'lib, ularning hamkorlikdagi faoliyati 40-50 daqiqa davom etadi, o'yin davomida qatnashchilar soni ham ortib boradi:

v) 6-7 yoshli bolalarda rol o'yinni guruh yoki jamoa bo'lib birga o'ynash istagi vujudga keladi, natijada awal rollar taqsimlanadi, o'yinning qoidalari va shartlari tushuntiriladi (o'yin davomida bolalar bir-birlarining harakatini qattiq nazorat qiladilar). Eng sodda psixik jarayondan eng murakkab psixik jarayongacha hammasining eng muhim jihatlarini shakllantirishda o'yinlar katta rol o'ynaydi. Bog'cha yosh davrida harakatning o'sishida o'yinning ta'siri haqida gap borganda,

awalo, shuni aytish kerakki, birinchidan, o'yinni tashkil qilishning o'ziyoq mazkur yoshdagi bolaning harakatini o'stirish va takomillashtirish uchun eng qulay shart-sharoitlar yaratadi. Ikkinchidan, o'yin bola harakatiga ta'sir etishining sababi va xususiyati shuki, harakatning murakkab ko'nikmalarini sub'ekt aynan o'yin payti emas, balki bevosita mashg'ulot orqali o'zlashtiradi. Uchinchidan, o'yinning keyinchalik takomillashuvi barcha jarayonlar uchun eng qulay shart-sharoitlarni vujudga keltiradi. Shu boisdan o'yin faoliyati www.ziyouz.com kutubxonasi xatti-harakatni amalga oshirish vositasidan bolaning faolligini ta'minlovchi mustaqil maqsadga aylanadi. Bolalar laboratoriya sharoitiga nisbatan o'yinlarda ko'proq so'zlashni eslab qolish va esga tushirish imkoniyatiga ega bo'ladilar, bu esa ixtiyoriy xotira xususiyatini chuqurroq ochishga yordam beradi. Tajribada yig'ilgan ma'lumotlarni tahlil qilish quyidagicha xulosa chiqarish imkonini beradi:

a) o'yinda bola tomonidan ma'lum rol tanlash va ijro etish jarayoni bir talay axborotlarni eslab qolishni talab qiladi;

b) shu boisdan personajning nutq boyligini egallash, xatti harakatini takrorlashdan iborat ongli maqsad bolada oldinroq paydo bo'ladi va oson amalga oshadi. o'yin faqat bilish jarayonlarini takomillashtirib qolmay, balki bolaning xulq-atvoriga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Bog'cha yoshidagi bolalarda o'z xulqini boshqarish ko'nikmalarini tarkib toptirish bilan bog'liq psixologik muammoni o'rgangan Z.V. Manuylekoning fikricha, biror maqsadga yo'naltirilgan mashg'ulotga nisbatan o'yinda xulq ko'nikmalarini oldinroq va osonroq egallash mumkin. Ayniqsa, bu omil bog'cha yoshi davrining xususiyati sifatida o'zining yorqin ifodasini topadi. Katta maktab yoshidagi bolalarda o'z xulqini o'zi boshqarish konikmasi o'yin faoliyatida ham, boshqa sharoitlarda ham qariyb baravarlashadi. Ular ayrim vaziyatlarda, masalan, musobaqa paytida oldindagiga qaiaganda yuqoriroq ko'rsatkichga ham erishishlari mumkin. Yuqoridagi mulohazalar asosida umuman aytganda, o'yin va o'yin faoliyati bolada o'z xulqini

boshqarish ko'nikmalarini shakllantirish uchun muhim ahamiyat kasb etadi, deyish mumkin. Bolaning aqliy o'sishi haqida fikr yuritilganda, shuni ham aytib o'tish kerakki, narsalami yangi nom bilan atashda yoki yangicha nomlash holatidan kelib chiqib, sub'ekt o'yin paytida faol harakat qilishga urinadi. Chunki u moddiy narsalarga asoslangan harakat rejasidan tasavvur qilinayotgan, fikr yuritilayotgan jismlar mohiyatini aks ettiruvchi harakat rejasiga o'tadi. Bola jismlarining moddiy shaklidan birdaniga ulaming xayoliy ko'rinishiga o'tishida uning uchun tayanch nuqtasi bo'lishi kerak, vaholanki shunday tayanch nuqtasi vazifasini o'tovchi narsalaming u aksariyatidan o'yinda bevosita ob'ekt sifatida foydalanadi. o'yin faoliyatida mazkur jismlar qandaydir alomatlami aks ettiruvchi sifatida emas, balki ana shu tayanch narsalar to'g'risida fikrlash uchun xizmat qiladi, shuningdek tayanch nuqtasi harakatning yaqqol narsa bilan bog'Uq o'yin harakatlarining takomillashuvi harakat shakli xususiyati, bosqichi kabilami qisqartirish va umumlashtirish hisobiga amalga oshiriladi. o'yin harakatlarining qisqarishi va umumlashuvi ko'rinishidagi mantiqan izchil, yig'iq shaklga o'tishning asosini tashkil qiladi. Psixolog J. Piaje o'yinda jismlarga yangi nom berish omiliga jiddiy e'tibor bilan qarab, bu ish ramziy ma'noli tafakkur shakllanishining tayanchi, degan xulosaga keladi. Lekin bu xulosa vaziyatni aks ettirishning birdan-bir to'g'ri yo'li ekanligini bildirmaydi. Shuning uchun narsaning nomini o'zgartirish bilan bolada tarakkur va aql-zakovat o'sishini kutish ham mantiqqa mutlaqo ziddir. Aslida narsalarni qayta nomlash emas, balki o'yin harakatlarining xususiyatini o'zgartirish bolaning aqliy o'sishiga sezilarli ta'sir o'tkaza oladi. darhaqiqat, o'yin faoliyatida bolalarda harakatning yangi ko'rinishi, ya'ni uning fikriy, aqliy jihati namoyon bo'ladi va shuning uchun o'yin harakatlarini shakllantirish jarayonida bolada fikrlash faoliyatining dastlabki ko'rinishi vujudga keladi. Bolaning aqliy kamol topishida yoki uning umumiy kamolotida o'yinning muhim ahamiyat kasb etishi xuddi mana shu dalil orqali o'z ifodasini topadi. Bola o'yin faoliyatida maktab ta'limiga tayyorlanib boradi, shu boisdan, unda aqliy harakatlaming yaqqol

shakllari tarkib topa boshlaydi. Rolli o'yin faqat alohida olingan psixik jarayon uchun ahamiyatli emas, balki bolada shaxs xususiyat va fazilatlarini shakllantirishda ham zarurdir. Binobarin, katta yoshdagi odamlar rolini tanlab, uni bajarish bolaning his-tuyg'ularini qo'zg'atuvchilar bilan uzviy bog'liq holda namoyon bo'ladi. Chunki o'yin davomida bolada har xil xohish va istaklar tug'ila boradi, bular boshqa narsalarning tashqi alomatlari, o'ziga rom etishi sababli hamda bolaning ixtiyoridan tashqari, tengdoshlarining ta'siri ostida tug'iladi.

Lug'at o'yinlari: Ingliz tilida yangi so'zlarni o'rgatish uchun lug'at o'yinlari samarali hisoblanadi. Ushbu o'yinlar orqali bolalar yangi so'zlarni osongina o'rganadi va eslab qoladi. "Memory Game" yoki "Matching Pairs". Bu o'yinlarda o'quvchilar turli kartochkalardagi so'zlar va ularning tasvirlarini yoki tarjimalarini moslashtiradilar. Masalan, "dog" so'zini uning rasmi bilan yoki tarjimasi bilan moslash orqali yodlaydilar. Natijalar: Lug'at o'yinlari orqali bolalar yangi so'zlarni osongina eslab qoladilar va ularni tez-tez qayta ishlatishga undaydi. Natijada o'quvchilar lug'at boyligini kengaytiradilar va yangi so'zlarni faol ravishda qo'llash imkoniyatiga ega bo'ladilar.

Interaktiv o'yinlar: Masalan, "Simon Says" yoki "Memory Game" kabi o'yinlar bolalarning e'tiborini va eslab qolish qobiliyatini rivojlantiradi. "Simon Says" o'yini. Bu o'yinda o'qituvchi bolalarga "Simon says: Touch your nose" kabi ko'rsatmalar beradi va bolalar harakatlar orqali so'zlarni anglashadi va yodlaydilar. Natijalar: Interaktiv o'yinlar orqali bolalar tinglash va harakat qilish o'rtasidagi bog'liqlikni rivojlantiradilar. "Simon Says" o'yini orqali ular o'zlari eshitgan so'zlarni tanib olishni va tezkor reaksiya qilishni o'rganadilar. Bu o'yin e'tiborni jamlash va tushunganini amaliyotda qo'llashni kuchaytiradi.

3. O'yinlarning til qobiliyatlariga ta'siri: Tinglash: Tinglash ko'nikmalarini rivojlantirish uchun hikoya aytish o'yinlari foydali. Bu o'yinlar bolalarning diqqatini jamlashga yordam beradi va ularda tinglab tushunish ko'nikmasini oshirishda asosiy vazifani bajaradi. Gapirish: Dialog va munozaraga asoslangan o'yinlar o'quvchilarga o'z fikrlarini ochiq ifodalashga yordam beradi

va ularda tanqidiy fikrlash ko'nikmasini oshirishga yordam beradi. Chet til metodikasi ilmida o'quvchining ichki kechinmalari (emotsiyasi) va ichki turtkisi (motivatsiyasi)ni ro'yobga chiqarish muhim ekanligi nazariy asoslab berilgan. Oqibatda chet til o'rganish motivatsiyasi oshadi, o'quv jarayoni tolaqonli mazmuni kasb etadi. Shularning barchasi chet til dasturida rivojlantiruvchi maqsadning o'rin egallashiga sabab bo'ldi. O'quv dasturining uqtirish xaqida, chet til o'qitishning ta'limiy, tarbiyaviy, rivojlantiruvchi maqsadlari tilni amaliy egallash chog'ida uyg'unlashgan holda yuzaga chiqadi, deb bejiz ta'kidlanmagan. O'quvchilarning o'quv faoliyatida ko'nikma va malakalarning hosil bo'lish darajasiga ko'ra shaxsning ijtimoiy faolligi aniqlanadi. Ta'limshunoslik ilmida o'quv ko'nikma va malakalarining to'rtta toifasi tasnif etiladi. Ular tashkiliy, aqliy, axborot va muloqot o'quv ko'nikma va malakalari deb atalishi mumkin. Multfilmlar. Bolalar til o'rganish mobaynida multfilmdagi gaplarni tushunmasada, multfilm qahramonlarining harakatlari orqali ular ishlatayotgan so'zlarni tushunishga intiladi. Musiqaviy o'yin an'anaviy o'yinlardan farq qiladi. Masalan sheriklar tanlovi bilan raqsga tushadigan o'yinlar bo'lib, bu muloqot qobiliyatlarini o'zlashtirishga emas balki fonetik jihatlarini yaxshilayabti. Til bolalar ruhiyatida botish uchun bu o'yin turi yordam beradi. Musiqaviy o'yin turida-bolalarga ritmik musiqalar qo'yib berilishi ham mumkin. Bu bolalarga musiqa so'zlarini ritmga xos tarzda oson yod olishga yordam beradi. Albatta bu o'yinlarni bolalarning yoshiga, darsning mavzu va maqsadidan kelib chiqib tanlab olamiz. O'yinni har safar darsning boshqa qismlarida tashkillashtirishimiz mumkin. Darsning boshida, o'rtasida yoki so'ngida. Masalan, darsning boshlanishida o'yin o'ynash bolalarni til muhitiga olib kirs, darsning o'rtasida o'ynalgan o'yin dars jarayoniga yanada jo'shqinlik beradi, bundan tashqari darsning so'ngi daqiqalarida o'ynab olingan bilimlarni mustahkamlashning samarali usulidir. Albatta o'yin yakunida bolalarni rag'batlantirishni unitmaslik kerak. Shunda bolalar yanada qiziqish bilan faol ishtirok etadilar

Foydalanilgan adabiyotlar

1.Hoshimov O', Yaqubov I. Ingliz tili o'qitish metodikasi, Toshkent, "Sharq" nashriyoti, 2003.

PROBLEMS AND SCIENTIFIC SOLUTIONS 2024 Australia, Melbourne
46

2.Jalolov J. Chet til o'qitish metodikasi, Toshkent, "O'qituvchi" nashriyoti, 1996.

3.Pinter A. Teaching Young language Learners. Oxford university Press, 2015.

4. Agzamova D.B. English teaching methodology. Tashkent.: Barkamol fayz mediya, 2016.

a